

Fra Bamble Historielags årsskrift

Wrightegaarden - mennesker og minner

Denengangen har vi sakset en artikkel laget av Einar Salmén om Wrightegaarden. Artikkelen sto i Bamble Histriolags Jubileumsskrift 1988.

Av Einar Salmén

Den fredede Wrightegården i Langesund - med sin fint utskårne baldakin over hoveddøren - er en av de vakreste bygningene i Langesundsfjorden. Man må beundre den sans for harmoni, proporsjoner og godt håndverk som de gamle byggmes-trene hadde.

Men om en bygning i seg selv er tiltalende og interessant er det først og fremst menneskene i og omkring den som skaper dens miljø og atmosfære. Og det er historisk sus over Wrightegården og strøket den ligger nordenfor torget i Langesund. Over jordene og løkkene her fartet den unge og ærgjerrige orlogsløytnaten Peter Wessel da han i 1711 - 12 kontrollerte tilriggingen av hurtigseileren "Løvendahls Galley". Under sitt besøk i Langesund bodde han i et hus i nærheten av skipsverftet, der han lot bygge den berømte fregatten.

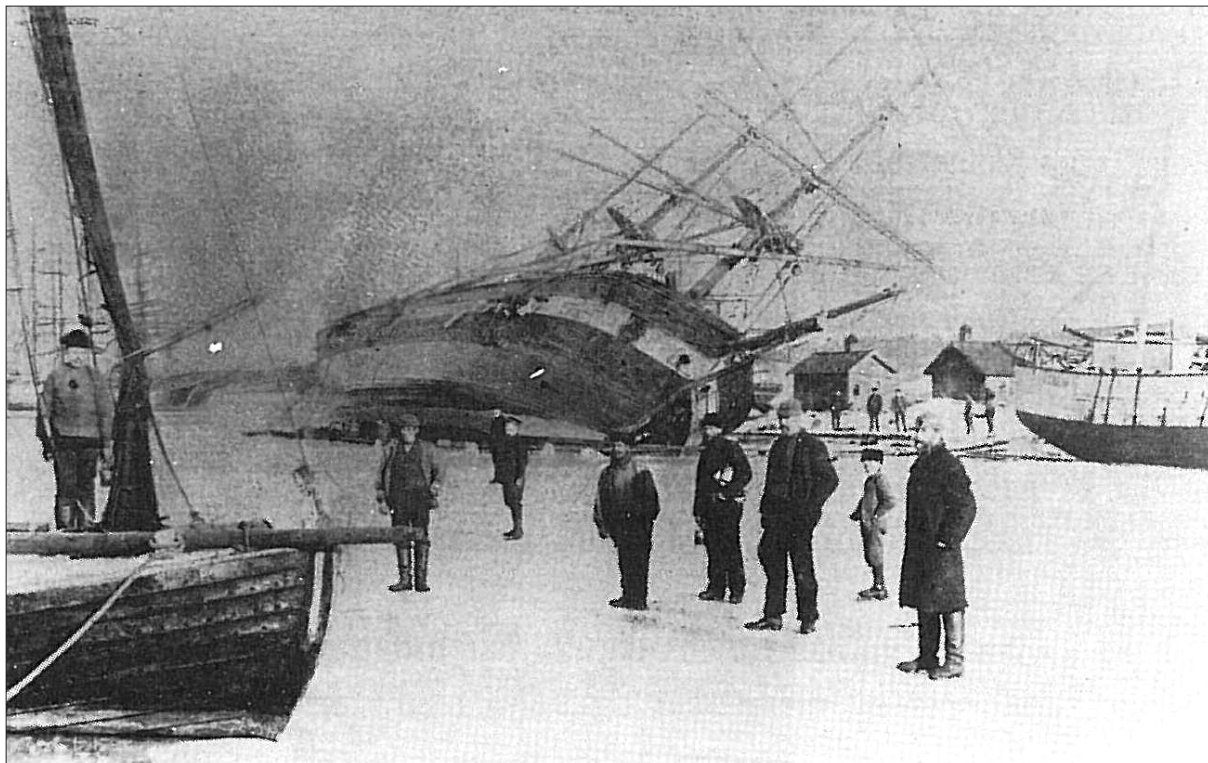
Den 27. april 1712 kunne skipsbygger Jørgen Pedersen overlevere fregatten til Hans Kongelige Majestet Frederik IV ved løytnant Peter Wessel, og den 30. mai reiste Wessel ut sundet som skips-sjef 21 år gammel. Det lille skipet er blitt betegnet som et mesterstykke av en hurtigseiler, og dette - kombinert med Wessels fabelaktige sjømannsskap og snarrådighet - må ha vært vesentlige grunner til at fregatten ble kalt "Skageraks Skrekk". Navnet

Tordenskiold fikk sjøhelten da kongen gjorde ham til adelsmann, og i sin eventyrlige karriere ble han utnevnt til kontreadmiral 28 år gammel. Bjørnson nevner hans navn i fedrelandssangen ved siden av fire middelalderkonger: "Tordenskiold langs kysten lynte" slik at fiendehæren "lystes hjem".

Men det var ikke bare på Tordenskiolds tid at det hersket liv og travelhet i området der Wrightegården ble bygd senere på 1700-tallet. Her har skipsbyggere av ulike kategorier ferdes i mer enn 450 år på veien til og fra sitt arbeid ved det tradisjonsrike verftet, og mange mennesker ved Langesundsfjorden har fedre og forfedre blant dem som hadde levebrød ved verftet på Smitangen.

Generasjonene fra årene omkring 1750 og utover mot århundreskiftet var vitner til store forandringer i strøket nordenfor torget og nedover mot sundet. I den tiden var det en livlig byggevirk-somhet i mange av kystbyene våre. Etter lengre tids stillstand fikk skipsfarten et merkbart opp-sving i andre halvdel av 1700-tallet, spesielt mot slutten av hundreåret. Dette fikk betydelige ring-virkninger for kjøpstedene og ladestedene i Sør-Norge, ikke minst langs Skagerrakkysten.

De store reder- og kjøpmannsgårdene som ble reist, bar bud om vekst og større velstand. Her utviklet det seg med årene en kultur og et miljø som også har preget de gamle og staselige patri-siergårdene ved Langesundsfjorden. To av disse bygningene finner vi i Langesunds sentrum, Jacob Cudrios gård, som senere ble kalt kommunegården, og Wrightegården. Begge gårdene ble sann-

Kjølbaling av barken "Haldis". Bildet er tatt omkring 1900 og viser kjølbaling av barken "Haldis" av Langesund. Skuta var på 150 tonn, og fører var Arnoldus von Westen Siilow Koren Rytter. På bildet: nr. 2 fra venstre er Arnt Hansen, nr. 5 Halvor Grava, nr. 6 Halvor Sundbykåsa, nr. 7 Amund Andresen og nr. 8 helt til høyre Hans Henrik Hansen, formann på "verven". Fotoet tilhører Einar Salmén.

synligvis bygd mellom 1775 og 1790, og det er ganske bemerkelsesverdig at det lille ladestedet med ca. 500 innbyggere fikk en så formidabel bygningsmessig tilvekst muligens i løpet av 12- 15 år.

I sin roman "Kommandantens datter" har forfatteren Karen Sundt gitt levende skildringer av mennesker og miljø i en større kjøpmannsgård i Langesund. Kanskje mer enn noen annen må hun ha levd seg inn i livet i den lille byen ytterst i fjorden, slik det artet seg i første halvdel av det 19. århundre.

Karen Sundt kom til Langesund som 10-åring først på 1850-tallet. Hun var født i Farsund og var brordatter av presten Eilert Sundt, Norges første sosiolog, folkeopplysningsmannen som av Jonas Lie ble kalt "Norges Zola". Kanskje er det fra onkelen hun hentet inspirasjon til det sterke sosiale engasjement som tydelig kom til uttrykk i en del av hennes bøker, artikler og foredrag. Hen-

nes foreldre var Laurits Carl og Marie Sundt, født Parnemann.

Da faren ble ansatt som tollbetjent i Langesund, flyttet familien dit. Datteren, Karen, hører med til den vide kretsen av mennesker som man kan forbinde med Wrightegården, for hennes vedkommende ikke bare ved besøk der, men også fordi så meget tyder på at hun har hatt denne gården og Simon Wrights store hus (Kommunegården) i tankene da hun i "Kommandantens datter" la så meget av handlingen til en reder- og kjøpmannsgård i Langesund.

Selv om familien senere flyttet til Skien, følte Karen Sundt seg knyttet til Langesund, der hun bodde i barne- og ungdomsårene. Som 80-åring besøkte hun stedet for siste gang, tre år før sin død. Senere fikk hun sitt navn ytterligere knyttet til Langesund da det skulle gis navn til noen gater og veier der. At valget falt på den lille veien som

Kroken. Bildet, som er tatt i 1931, viser bl.a. Smitangen med Langesunds Mek. Verksted og bebyggelsen i Kroken. I sundet og ved kaiene ligger skip i opplag. Fotoet tilhører Bjørn Bjørnsen

fører ut til Klamradalen, var en fulltreffer. Navnet ble Karen Sundts vei. Her hadde hun gått så mange ganger, og i slutten av hennes fortelling finner vi den sinnsforvirrede datterdatter til kommandanten hvileløst vandrende "i den naturskjønne Klammerdal plukkende salvie og sankende opp de gule konkylier som havet har skillet innover stranden".

Som forfatter var Karen Sundt en av de fremste representantene for den såkalte folkelitteraturen, "den solideste og mest kritiske av dem" er det blitt sagt om henne (professor C. H. Beyer.) Takket være henne og de andre skribentene innenfor denne folkelige litterære retning, fant nye grupper av lesere veien til de store dikterne som vi forbinde med vår litterære "gullalder" på 1800-tallet. Ofte ble det lest høyt når familien var samlet i lange høst- og vinterkvelder, og tross den ujevne kvalitet folkelitteraturen kunne ha, var den på

mange vis langt bedre enn meget av det våre dagers ukepresse, TV og video har å by på.

"Kommandantens datter", som var en av Karen Sundts mest etterspurte bøker, er en roman med handling fra første halvdel av 1800-tallet, en tid som var uvanlig rik på dramatiske og betydningsfulle hendelser i vårt lands nyere historie. Meget av fortellingen er nært knyttet nettopp til en del slike begivenheter. Kommandanten, Peter Lind, er i romanen sjef på Fugløyen festning, som ble bygd under Napoleonskrigen. Byggingen startet sannsynligvis i 1808, men batteriet ble ikke fullt ferdig før i 1812. Da hadde det 15 kanoner.

Ruinene av festningen, som ble nedlagt i 1830, er fremdeles et karakteristisk trekk ved øyas profil og er verd et besøk når man en stille sommerdag ferdes der ute i havgapet.

Kommandantens bror er den rike kjøpmann Lind i Langesund. Det er interessant å konstatere at handlingen i Karen Sundts fortelling starter bare noen år før Bolette og Just Wright overtok gården som har sitt navn etter familien Wright, og det ligger nært å anta at hun har hentet trekk fra de to staselige nabogårdene i Langesund sentrum da hun skapte skikkelser, interiører og øvrig miljø i den store lindske kjøpmannsgård. I likhet med brødrene Wright er far til romanens kjøpmann Lind tilflyttet fra Porsgrunn, og Lind er eier også av Slåttenes gård, slik familien Wright var det en rekke år.

Bolette Wright hadde fått gården i Tordenskiolds gate av sin far Jacob Cudrio. Hun vil i en spesiell sammenheng være et kjent navn for en del langesundsgutter som i skoletiden mottok bokgaver fra "madame Bolette Wrights legat for flid og god oppførsel." Den skoleinteresserte damen opprettet også et legat til beste for en fast håndarbeidsundervisning for piker: «At undervise hver især 4 a 6 Pigebørn i Strikking, Syng og om mulig Veving» var hennes ønske, altså en ganske individuell undervisning i samsvar med mer moderne pedagogisk praksis.

Men la oss gå 180 år tilbake i tiden til vinteren 1808 - 09 og med Karen Sundt avlegge et besøk i Langesund og familien Linds hjem julen 1808: «Det var klingende sledeføre og koldt. Det var ingen fattigmannsvinter. Den regnfulle, tåkede høst var blitt avløst av en ualmindelig kold vinter. Allerede ved juletider lå isen helt tilhavs. Fra Langesund kunne de gå og kjøre isen helt ut til "Jomfruland" og til Helgeroen på den østre side av fjorden. På isen hist og her såes da, som nu, fullt opp av fiskere, hårbarkede havets sønner, som uten å ense den strenge kulde hugget hull i isen og drog opp store torsk, mens de satt dekket mot vind og sludd i ly av store råseil.

De følte seg i en henseende trygge i den kolde vinter... Isen var en sterk kystblokkade. Den var blitt en felde for engelske kryssere, som holdt seg nær under land. Det hendte ikke sjelden at skipe skruedes rent i stykker av isen og ble borte med

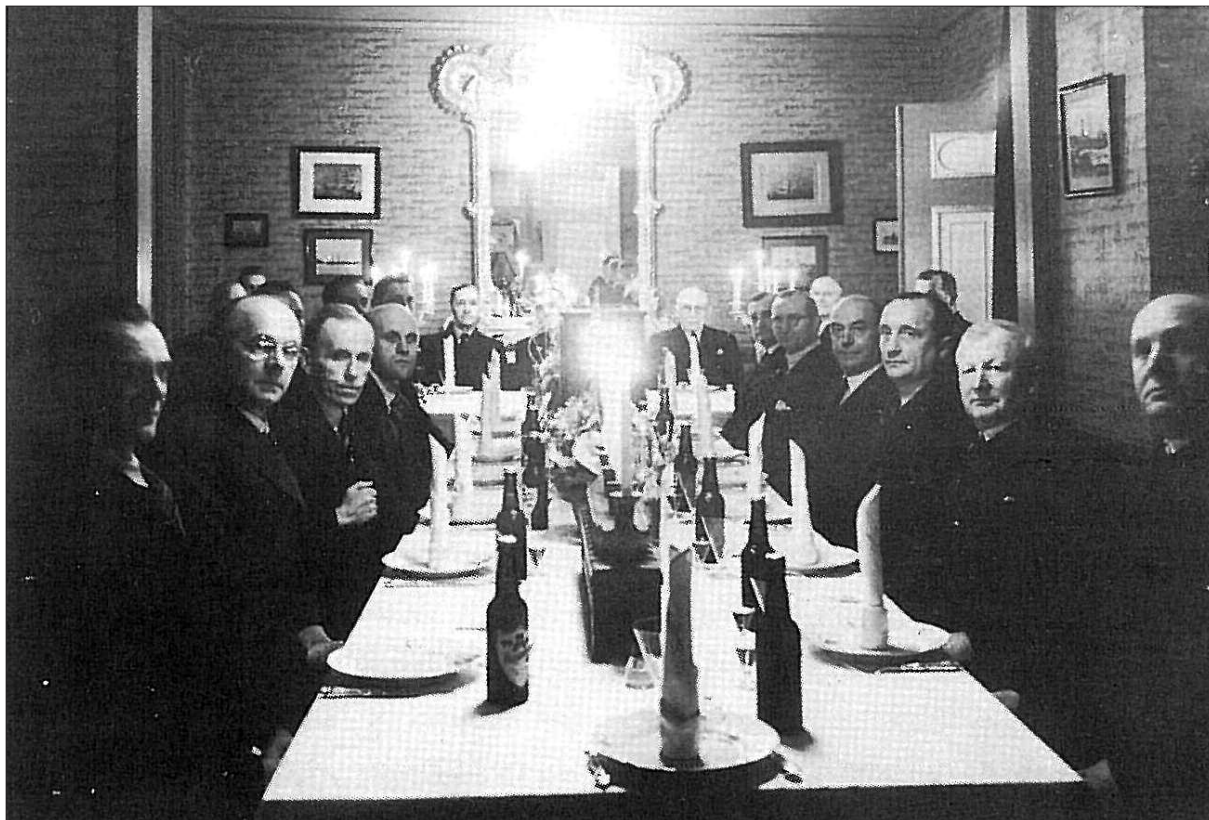
mann og mus... Man spurte aldri mer til dem eller deres mannskap. Men det var ikke bare de større kapere og fiendtlige kryssere som var utsatt for en slik skjebne. Dessverre var det også proviantfartøier og små båter, som ville våge seg til Danmark efter en ladning rug som hemmedes i farten. En slik tilstand følte trykkende på mange hold, og nøden blant fattigfolk og mindre bemidlede borgere ble større.

Der skulle meget til å holde motet oppe og tro på en lykkelig utgang av disse tilstande, og regjeringen kunne lite gjøre for å lette folkets nød. Men hos kjøpmann Lind så det ikke smått ut, om enn forrådet i kjeller og på loft var minsket noe, ikke minst grunnet på store utdelinger til trengende. Kjøbmannen og hans hustru hadde vært nødt til å foreta mange innskrenkninger i husvesenet; dog var der enda velstand innen kjøpmannshuset.

Nøden eksisterte bare utenom de lune vegger. Kjøpmann Lind var ikke alene en ansett borger, men også en mann med hjertet på rette sted. Han hørte med i den forsyningskommisjon for Bratsberg, som med vove av formue og fartøier ville ta seg på å bringe større partier med kornvarer over havet til lindring av nøden, ikke bare innen fylket, men også i andre distrikter.

Men for en stund ble alle bekymringer lagt tilside, og det så ut som om alt var liv og glede. Fjerde dag jul hersket det stor travelhet Tjenerne løp ut og inn fra kjøkken til stue og gjestekammer. På gården kjørte de inn med klingende dombjeller; slede efter slede.... En del av storfolket omkring Skiensfjorden var innbudt til den rike kjøpmann. Det var høitid i hans hus, og kjøbmannen gned hendene av glede. Kjøpmann Lind og hustru mottok de fornemme gjester i forstuen og hilset hver især hjertelig velkommen. En tjener i livre hjalp de fremmede av med reisetøiet og førte dem inn i spisesalen, hvor en varm frokost var blitt anrettet ..."

Imidlertid er vi ikke bare i 1800-tallets Langesund, Bamble og ute på festningsøya i Karen Sundts fortelling. Handlingen er også lagt til en rekke andre

Langs bordet fra venstre: trelasthandler Ivar Sandsmark, Ingeniør Josef Jobannesen, adjunkt Axel Munch og gårdbruker Georg Tangvald, ukjent (halveis skjult), kjøpmann Leif Sandsmark (halvt skjult), los Nils Nilssen (halvt skjult). Videre fra kroken til venstre: malermester Einar Willumsen (7), los Haldor Nilsen (halvt skjult). Videre midt i mot og ved det tverrstilte bordet: direktør Samson Tokheim, fiskeeksportør August Andresen, kaptein Gunnar Andersen. Resten av deltagerne: ukjent, apoteker E.S. Herman, kjøpmann P. Høegh-Larsen (bak ved veggen), havnefogd Andreas Schrøder, tannlege Sverre Johnsen, ukjent (ved døren), los Peder Jacobsen, politibetjent Johan Hansen. Langesund Sjømannsforening. Bildet er sannsynligvis tatt i 1939 under en festkveld i Langesund Sjømannsforening. Fotoet tilhører Annie Salmén.

steder, bl.a. til Eidsvoll i 1814, der hun lar noen av sine romanskikkelser gå inn i kretsen rundt prins Kristian Frederik, som ble valgt til konge 17. mai 1814.

Karen Sundt fikk oppleve en del nedvurderende kritikk og motgang, og som de andre representantene for folkelitteraturen kom hun vel noe i skyggen av tidens litterære enere. Hun har nok derfor følt det som en anerkjennelse og oppreisning da hun i en alder av 77 år fikk en mindre kunstnerlønn av staten.

Rundt 1930, da nedskriveren av disse betraktninger var i 7-årsalderen, bodde han en tid i

Wrightegården. Foreldrene var Gertrud Salmen og Henrik Laurentsius Hansen, som i mange år drev Langesund Båtbyggeri. Han hadde tidligere hatt båtbyggeri i Ekstrand, og der arbeidet også hans bror og nevø, som senere startet Hansen & Arntzens Båtbyggeri litt lenger oppe ved fjorden. Her er det nå båtbyggere av femte generasjon, da denne generasjons tippoldefar, Hans Henrik Hansen, allerede i 1898 var blitt ansatt som formann for arbeidsstokken ved det gamle treskipsverftet på Smitangen, bedriften som senere ble til Langesunds Mek.Verksted.

Det hadde vært liten trafikk av arbeidsfolk forbi Wrightegården i 90-årene, som var en vanskelig

tid for mange av verftene langs kysten. Men takket være to initiativrike menn, skipsreder Hans P. Jacobsen og apoteker Fred. Hegge, kom driften i gang igjen i 1898.

Gertrud Salmen Hansen hadde en liten lyrisk åre. De fleste av diktene hennes var knyttet til årstider og høytider, men hun bidrog også med prologer ved en del anledninger. Et spesielt inntrykk gjorde "hennes "Finlandsprolog" da rektor Stenstad fremførte denne ved en tilstelning i Langesund kirke like over nyttår 1940, en måneds tid etter at Sovietunionen hadde angrepet vår nabo i Øst.

I årene omkring 1930 bar Wrightegården preg av forfall. Utette tak, malingslitte vegger, fillete tapeter med små uønskede "innbyggere" av Cimex lectularicus (veggdyr), store og mørke loft og kjellere var kjennetegn ved gårdens interiør. Det ble påstått at også denne gården - i likhet med andre gamle bygninger - hadde sitt spøkelse, og hvis gjenerferd fins, hadde eksemplaret i Wrightegården utvilsomt ideelle "leveforhold."

Den delvis tilvokste hagen med sine gamle frukttrær og busker og et falleferdig gjerde understreket forfallet. Det var såvisst ikke noen Edens hage han kunne se utover, den nesten 100-årige legpredikanten som utpå høsten oppholdt seg noen dager i Wrightegården. Som lekeplass kunne hagen ha vært utmerket for syvåringen og andre guttunger, men de skulle helst holde seg borte fra den, ble det sagt, og de fristende frukter på de gamle pæretrærne var bare "skuebrød".

I den nordre del av gården hadde det tidligere bl.a. vært postkontor, men her var det nå leilighet med kjøkken i det tilbygget som siden ble revet. Husleien var 60 - 70% av en ukelønn borte på skipsverftet, og så kan man jo sammenligne med dagens husleier og hva man får for dem av komfort og standard. Men for å sette det hele i et noenlunde riktig perspektiv, kan det nevnes at syvåringen kunne få et wienerbrød for fem øre hvis han tok seg en tur bort til Anna i Ekebergs bakerforretning. Tyve appelsiner kostet en krone, som var en vanlig timelønn.

Når høstregnet fant veien til loft og kjøkken, kunne man sent på kvelden støte på en eldre, mørkkledd liten dame, som i eierens fravær var en slags husvert. Som en gjenganger fra et annet århundre - med kalott og diverse nattlige gevanter - kom hun trippende med sine bøtter under stadige forsikringer om at "dere skal få låne bøtter av meg". Bøtter? Ja, de skulle selvfølgelig plasseres på de strategisk mest utsatte steder i kampen mot det inntrengende regnvejr. Damen var enkefru Lina Knoph Sundby, som bodde i den lille leiligheten innerst på loftet.

At fru Sundby var formann i "Den yngre kvinneforening" på bedehuset, var ikke uten videre så lett å skjønne før en vennlig sjel gjorde oppmerksom på at foreningens navn ingen sammenheng hadde med alderen til formannen og andre medlemmer.

Fru Sundby hadde karaktertrekk som man ofte forbinder med "originaler". Det var flere slike i by og bygd for en del år siden enn det er i våre dager, og Langesund var slett ikke noe unntak. Formannen i misjonsforeningen var kjent for sine velmente, men noe friske uttalelser. På slutten av 30-årene kunne hun fortelle medlemmene at Langesund hadde fått ny sokneprest, men "stakkar, han er liten og tuslete", så menigheten måtte stelle pent med ham.

Nå skulle det temmelig snart vise seg at presten, Rolf Godvin Knudsen, langt fra var "tuslete". Tvert imot var han sprek og aktiv og hadde betydelige dimensjoner som prest og ikke minst som ungdomsarbeider. Mange langesundinger vil huske sin konfirmanttid med glede og takknemlighet takket være Nina og Rolf Knudsens innsats.

Lina Knoph Sundby var en nøysom dame og hadde en strengt pietistisk livsholdning. En ung pike som hadde vært hos friserdamen og fått sin første permanentkrøll, fikk en klar irettesettelse: "Har du tatt permanent, du som har så gudfryktige foreldre? Det koster minst femti øre, og dem kunne du heller ha gitt til misjonen!"

Andre eldre mennesker i Wrightegården var ellers brødrene Knoph og i den søndre delen av gården bodde en pensjonert lærer. Den litt glemme, men meget vennlige mannen ville gjerne prate noen ord og innledet som oftest med et spørsmål om hvem syvåringen kunne være. Gutten og hans to søsken var vel nærmest fremmedelementer i alt det gamle. Mannen var den avholdte lærer og klokker S. A. Hellesøe, som med sin meget lange tjenestetid ved Langesund folkeskole langt på vei var en legemliggjørelse av stedets skolehistorie gjennom mer enn et halvt århundre. Hans kjennskap til den lokale barneskole strakte seg for øvrig utover hans egen tjenestetid, da han på sine eldre dager skrev en oversikt over Langesund skoles historie gjennom 120 år.

Hellesøe deltok også lenge i kommunalt styre og stell i Langesund. Legpredikanten som bodde i Wrightegården noen dager, var Ola Langeland. Under sine besøk på bedehuset hadde han tilhold hos formannen i Den yngre kvinneforening. Det var nærmest utrolig at den active predikanten ville fylle 100 år om noen måneder. Han var født i Gjerpen 2. juledag 1830 og hørte til samme generasjon som noen av våre største diktere, bl. a. Henrik Ibsen som også bodde i Gjerpen i gutteårene.

Med Ola Langelands fødsel startet et uvanlig langt og virksomt liv. Han begynte sitt virke som reisende legpredikant i 25-årsalderen og fortsatte med dette til han hadde passert 100 år! Den kjente generalsekretær i Det norske lutherske indremisjonsselskap J. M. Wisløff uttalte engang at bare apostelen Johannes hadde en så lang forkyntertid som Langeland.

Hans Nielsen Hauge, grunnleggeren av den norske legmannsbevegelsen, var død bare seks år før Langelands fødsel, og som ung predikant kom Langeland til å ferdes blant folk som hadde hørt til Huges venner og medarbeidere. Ifølge tidligere sogneprest i Tjølling, Hans Salomonsen, som vet en hel del om Langelands liv og arbeid, skal legpredikanten ha uttalt at han så på seg selv som

en "ettersanker" av haugianerne. Han reiste som predikant uten å være knyttet til noen spesiell organisasjon, men hadde lenge atskillig kontakt med den jarlsbergske indremisjon, da han ofte besøkte dens foreninger og bedehus.

I likhet med sitt store forbilde, Hans Nielsen Hauge, var han også det praktiske livs mann og ønsket ikke å ha forkynnergjerningen som levebrød. En tid var han sagmester hos godseier Cappelen på Ulefoss, men i 50-årsalderen slo han seg ned som gårdbruker i Våle i Vestfold. Det skulle være orden på gården før han gav seg i vei for å holde møter: "Stell gården din først!" var også et råd han gav til andre. Det hendte at han brukte natten til å gå for å nå frem til stedet der han på søndag skulle tale enten i et av vennenes hjem eller på stedets bedehus. Natt til mandag brukte han så igjen "apostlenes hester" på veien hjem for å ta fatt på gårdsarbeidet. En slik atferd vitner om sterk kallsbevissthet og stor fysisk og åndelig styrke.

Da Langeland fylte 100 år og fremdeles var reisende predikant, var dette litt av en sensasjon, spesielt i Tønsberg, der han bodde i sine siste leveår. Samtidig traff det seg slik at en dame i byen nedkom med firlinger, og da ble det sagt at det var to under i Tønsberg, det ene var firlingene, og det andre var den 100-årige predikanten. Til dette hadde Langeland følgende lakoniske bemerkning: "Før var jeg en forargelse, nå er jeg et under!"

Den virksomme predikanten, som var en av den norske legmannsbevegelsens betydeligste sãmenn, hadde sikkert vakt forargelse - kanskje fordi han kunne virke streng og hadde sine meningers mot. Han døde i Tønsberg sommeren 1933 og var 103 1/2 år gammel.

Langeland lyttet ofte til Bamble- og Skienepresten Gustav Adolph Lammers' prekener, og hans forkynnelse bar preg av det, men han tok avstand fra den gjendåp som ble praktisert blant Lammers' tilhengere. Lammers var sokneprest i Bamble i 13 år. Jac Lund - Tangen forteller i en av sine interessante langesunds bøker at Lammers var en venn

av Jørgen Wright, Simon Wrights sønn, som var teologisk kandidat.

I 1848 ble Lammers sokneprest i Skien, og det var her han brøt med statskirken. Bruddet skyldtes mest betenkelighetene han hadde med kirketukten, som han mente var for svak i statskirken. Selv likte han ikke svermeriet og stridighetene som utviklet seg i den vekkelses- og kirkebevegelsen som ble et resultat av hans virke. Dette medvirket nok til at han senere meldte seg inn i statskirken igjen, men han fikk aldri noe nytt embete.

Henrik Ibsen har antydnet at Lammers var en av modellene til den helstøpte og kompromissløse presten Brand i dikterens drama av same navn. At Ibsens mor og søster sluttet seg til den lammeriske menighet, har nok gjort inntrykk på dikteren, men det er lite sannsynlig at han likte dette.

Eiere av Wrightegården fra århundreskiftet og frem til 1936 var familien Mølbach. I 1937 ble den kjøpt av Langesunds Mekaniske Verksted, som straks startet et omfattende restaureringsarbeid. Noe senere fikk bedriften også tillatelse til å bygge en ark på den vestvendte delen av loftsetasjen, da det var behov for å innrede hybler til ansatte ved verftet.

En del av gården ble innredet til spiseforretning og representasjonslokaler for verkstedet, og Sigrid og Just Arnesen, som hadde drevet spiseforretning i nabogården på nordsiden, flyttet sin virksomhet til de nyrestaurerte lokalene i Wrightegårdens søndre del. Litt eldre langesundsfolk vil fremdeles huske den arbeidssomme og påpasselige vertinnen, Sigrid Arnesen. Hennes gjestfrihet og spiseforretningens gode mat ble berømmet av verkstedets forretningsforbindelser. Men hun gjorde mer enn de daglige pliktene krevde og hadde en egen evne til å vise omsorg for medmennesker.

Spiseforretningen hadde en del representasjonsplikter for verkstedet, og når direktør Tokheim så og si på sparket forlangte f.eks. en torskemiddag

omtrent som i eventyrets "bord, dekk deg" - historie, var det intens travelhet. For øvrig var familien engasjert i idrettsarbeidet i Langesund. Brødrene Arnesen var lenge to av støttespillerne på Langesund idrettsforenings fotballag, og fru Arnesen var en av de mest interesserte tilskuere til lagets kamper når hun i noen kveldstimer kunne ta seg tid til å være borte fra arbeidet i spiseforretningen.

I okkupasjonstiden fikk Wrightegården nye - men uønskede - gjester. Ekteparet Arnesens datter, Lill Synnøve Østmoe, og deres svigerdatter, Gudbjørg Arnesen, kan fortelle at vertsfolkene og de ansatte i spiseforretningen i høy grad fikk føle at man ikke lenger var herre i eget hus. Den tyske Wehrmacht, som etter hvert ble ganske tallrik i Langesund, fant snart ut at Wrightegården med dens selskapslokaler kunne være en ypperlig "Soldatenheim".

På tross av familien Arnesens og de ansattes avvisende holdning, tvang tyskere seg til å bruke lokalene som møtested for offiserer, soldater og deres kvinnelige bekjentskaper. Et visst innslag av lokale NS-folk kunne det også være.

På tysk vis ble det drukket øl og sunget. Da kunne det skje at noen nordmenn kom sammen rundt den illegale radioen som var gjemt bort i armen etasje, for å lytte til siste nytt fra London. Hvis dette skjedde til akkompagnement av tyske soldatsanger, f.eks. "Wir fahren gegen England", må det ha vært en spesiell stemning rundt radioen. En gang var situasjonen temmelig kritisk. En tysker fyrte av et pistolskudd gjennom taket, og en del soldater sprang opp i armen etasje og undersøkte grundig hvor skuddet hadde tatt veien. Det var selvsagt stor fare for at de kunne komme over den forbudte radioen, men heldigvis gikk det bra. På slutten av krigen, da situasjonen ble stadig mer tilspisset bl.a. med omfattende razziaer, ble radioen gravd ned i hagen.

Men den tyske disiplin fornektet seg ikke, og det hører med til historien at soldaten som hadde skutt, fikk unngjelde for dette. Hans overordnede

beklaget også episoden overfor spiseforretningens vertskap. En ganske annen form for beklagelse hadde det nok blitt om tyskerne hadde fått vite at spiseforretningen leverte mat til motstandsbevegelsen i Langesund og Bamble.

Sigrid og Just Arnesen fortsatte driften av spiseforretningen en del år etter krigens slutt. På oppfordring fra ledelsen ved verkstedet gjenopptok de driften for en kortere periode i 1950-årene.

Langesund Sjømannsforening har også spilt en langvarig rolle i Wrightegårdens historie. I ca. 45 år holdt foreningen sine møter og selskapelige sammenkomster i lokalene i den nordre delen av bygningen. Her skapte foreningen et maritimt miljø, som passet utmerket til gårdens og strøkets historie og til virksomheten ved skipsverftet, som var gårdens eier alle disse årene.

I begynnelsen av 80-årene måtte Langesund Sjømannsforening imidlertid finne andre møtelokaler. For kort tid siden kjøpte den et av gårdens naboer, tidligere vognmann Rakkestads gård, og flyttet sin samling av skutebilder, modeller m.m. til egne lokaler der.

Den siste store restaurering av Wrightegården var ferdig i 1981, og den var så vellykket at den daværende eier, Horten Verft, fikk Bambles kulturpris for arbeidet, som ble utført av langesundsfirmaet byggmester Odd-Bjørn Mustad. I dag er gården et sameie av tre personer, men det er også et store driverselskap, A/S Restaurationen Wrightegaarden, med John Gerhard Steen som daglig leder. I hovedetasjen er det fremdeles selskapslokaler, og de største forandringene finner man i underetasjen. Her er det bl.a. innredet bistro og restaurant med et rustikt interiør, som er godt tilpasset den gamle fredede gården.

I hagen, som foran var karakterisert som litt av et villniss, finner man i dag en smakfullt utstyrt uterestaurant, og røde roser blomstrer langs bygningens østvegg. Diverse kunstneriske innslag sørger for at driften av A/S Restaurationen Wrightegaarden også har et kulturelt tilsnitt.

Området rundt Wrightegården har endret seg meget etter 1930. "Kroken" med sine små gater og trange smug var en helt spesiell del av Langesunds eldre bebyggelse, og parkeringsplassen som nå ligger der, er ikke noe egnet sted for å leke "gjømme" i mørke høstkvelder.

Nærmeste nabo i et av husene som for lengst er revet, var telegrafbud Hans Thorsen. Han var bokstavelig talt et ruvende trekk i gatebildet. Den høye mannen med flippskjegg, ulastelig antrukket i mørk uniform med blanke knapper og med store sorte støvler (etter sigende nr. 47!) kom i embets medfør "skridende" tilsynelatende alltid i det samme tempo. Uniformen, som var en del av telegrafbudets årslønn, var sydd hos skredder Moland i Kongshavnsgaten.

En av Thorsens faste plikter var å bringe det siste værtelegrammet ned til dampskipsbrygga, der det hadde sin plass på en av buveggene. En lignende rutine gjaldt melding om fiske, "fiskemetten", som damene på telegrafkalte den. En gang da det var tykt av sild utenfor Langesund, fikk Thorsen et noe intrikat spørsmål. Om spørsmålet ble stilt for å få budet til å gå samme veien som silda, nemlig "i vannet", vites ikke, men han lot seg i hvert fall ikke lure. "Å er silda tykkast hen uti der nå, Thorsen?" spurte en av karene nede på brygga. "På midten, tenker jæ," kom svaret kort og uten videre kommentarer.

Vis a vis Wrightegården ligger en armen av Langesunds eldste bygninger, Victoriagården. Her drev Regine Flater Christensen lenge Victoria Hotell. Rundt 1930 var driften temmelig beskje-den. 20-årenes depresjon og arbeidsløshet kastet sine skygger langt inn i 30-årene, og det var ikke lett å drive hotellvirksomhet på et lite sted.

På nordsiden av hagen og løkka ved Wrightegården gled "veabrygga" til vognmann Rakkestad fint inn i miljøet. Nært opp til gårdens søndre fløy i et lite, lavt hus som var et slags påheng til Høegh-Larsens forretningsbygg, hadde Peter Taranger sin bokhandel. Bokhandelsens vindusutstilling begynte i 30-årene å friste med flere spennende gutte-

Gammelt bilde av Wrightegaarden.

bøker, men for de fleste barna var det meget smått med lommepenger, og bokkjøp var en sjeldenhet. I en omkrets av knapt 100 meter fantes to av Langesunds elleve kolonialforretninger; Wissestads butikk i den lave enetasjes bygningen (revet) i nordkanten av torget, der det nå er oppstillingsplass for busser, og Petter Eriksens kolonial og skipshandel i bygningen på sørsiden av Cudrios sjøbod.

I dag vil muligens noen sette spørsmålstegn ved at det kunne være så mange kolonialforretninger i en liten by med et par tusen mennesker, men tallet er korrekt. Regner man også med Tomine

Bentsens lille matbutikk i Vaterlandsgaten, var det faktisk tolv kolonialforretninger.

I de senere årene er det gjort restaureringsarbeider også på andre gamle bygninger i strøket rundt Wirghtegården, bl.a. på Cudrios sjøbod, der man finner et lokalt maritimt museum. For øvrig har mangt og meget forandret seg i Langesund og omegn etter 1930, men de staselige bygningene i det gamle ladestedets sentrum gir en verdifull følelse av kontinuitet til en hektisk tid. La oss ta godt vare på dem også i årene som kommer!

Einar Salmen.